

ALB 5299

Оліва М. Джонсон.

ЖЕНЩИНА ≡≡≡
І СОЦІАЛІСТИЧНИЙ
≡≡≡ Р У Х.

Ціна 30 центів.

ВИДАНЕ УКРАЇНСЬКОГО АПТАЦІЙНОГО КОМІ-
ТЕТУ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ.

ОЛІВА М. ДЖОНСОН.

HARVARD UNIVERSITY
WIDENER LIBRARY

ЖЕНЩИНА _____
І СОЦІАЛІСТИЧНИЙ
_____ **РУХ.**

З Англійського Перевів О. К.

DUKRDUP

За дозволом автора і Національного Екзекутивного
Комітету Соціалістичної Робітничої Партії, видав
Український Агітаційний Комітет.

NEW YORK 1920.

UKRAINIAN INSTITUTE

LIBRARY GIFT

Від Видавництва.

Коли ця брушурка писалась, жіноче питання виглядало о много мрачнійше, як воно тепер виглядає. Рівне виборче право осягнули були фінляндські жінчини, одні майже в світі. В Злучених Державах Північної Америки і в Великій Британії ішла о него завзята боротьба. Питанє це було досить трудне до розв'язаня як з капіталістичного, так і з так званого "соціалістичного" боку. Всякий сушив собі голову, яку позицію малаб заняти жінчина. І в таким то замішаню появляєсь ця вартісна брушурка.

Авторка цеї брушурки, Оліва М. Джонсон, знаменита соціалістка і обсерваторка робітничого житя, писала цю брушурку не для своєї слави, але з повинности для жінчин-робітниць. Сама, як жінчина-робітниця, вона застановилася над цим великим питанєм — жіночим питанєм, і писала цю брушурку так, щоби кождій жінчині-робітници, в як найлекший і найкоротший спосіб піддати як найбільше фактів

— історичних, незбитих фактів. Рівне право дає жінці змогу на рівні з мущиною приступити до урни і вложити голос опінії відносно правленя краю. Чи воно так в дійсности є, треба переконатися, що такий голос репрезентує. Так далеко як ми знаємо, то голос вложений в урну, щоби мав яку таку вартість, мусить репрезентувати яку таку посілість. Тому, що виборчі округи є територіяльні, вони мусять репрезентувати територіяльну посілість. Дальше ми знаємо, що мущина чи жінчина робітничої класи не мають ніяких посілостей, крім робочої сили, яку денно продають на ринку праці, так як продається товари. Немаючи ніяких посілостей, коли голосують підчас політичних виборів, своїми голосами нічого не репрезентують. Сей факт вже був много разів доказаний. З цього ми бачимо, що жінчина-робітниця, чи голосує чи не голосує, не є репрезентована в капіталістичній політичній державі, в її апараті-парляменті, як і мущина-робітник. Але ми знаємо, що парламент, помимо його недостач, являєсь трибуною публичної опінії. По-

мимо того що, як Карло Маркс, великий речник соціалізму, сказав, він є лиш виконавчим комітетом капіталістичної кляси, він також є центром боротьби кляс. Цей самий учений сказав, що кожда клясова боротьба є політичною боротьбою. З цього виходить, що всяку нагоду в клясовій боротьбі треба використати.

Законів ми для себе не здобудемо, але можемо ужити парламенту, як средства агітації в той час, коли організуємо силу, а ужити його як средства суду над тими, що над нами панували тоді, коли робітнича кляса візьме в свої руки всі средства продукції, транспорт і виміни. Тоді політичний парламент буде вже непотрібний, бо замість правління над особами буде правління над річами.

В цій праці мусить брати участь жєнщина робітниця і ця брушурка дасть їй много конечних вказівок. Ця брушурка це історія вікових мук жєнщини-робітницї а заразом докторською радою її визволеня і тому думаємо буде радо ними принята.

Ню Йорк, Вересень, 1920.

РОЗДІЛ І.

ЕКОНОМІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЖЕНЩИНИ В МИНУВШИНІ.

Еволюція.

Кожний соціяльний учений нинішнього дня признає факт, що людська раса розвинула ся з форм низших в природі, та що людськість розвивала ся з дикунства через варварство в цивілізацію. Новочасна наука признає також, що той поступ має економічну підставу; способи продукції і виміна товарів означують дорогу поступу; розвій средств продукції змушував людськість все вперед з епохи в епоху; мораль, етика, релігія, звичаї, обичаї і закони людської раси є лише рефлексами [відбитками] її економічного розвою.

Дятого, щоби можна зрозуміти жіночу долю в суспільности, - в минувшині і тепер - конечно треба дослідити яке було і яке є її економічне завданє в суспільности, її участь в средствах життя, в продукції і виміні.

Давний поділ праці.

Чоловік є звір громадський як також звір уживаючий знаряди. Від дуже ранних епох, людська раса гуртувалась в стада, котрі пізнійше розвинули ся в племена і орди а на рещті в нації. Перша злука була правдоподібно для загальної охорони. З того виросла любов до товариського життя.

Перший поділ праці був поміж мущиною і женщиною. Сталось се правдоподібно тоді а можливо ще перед тим, коли чоловік научив ся уживати костура і каменя за оружїє. Мущина виходив поборювати ворога а матір -- женщина, лишалась в скритім місци, щоби жити і охороняти дитя. Тому ховати ся і лякати ся небезпеченьства стало натурою женщины. З винаходом оружїя і знарядів з одної сторони, огню і ганчарства з другої, поділ праці став повним. Воювати ворога і здобувати поживу було задачею мущини; виховувати і охоронювати дітей та

приготовляти поживу було повинністю жінчини.

Як тільки людськість почала розходитись і розселюватись по поверхни землі, її борба не була вже лише борбою з елементами природи і звірятами в лісах. Чоловік воював проти чоловіка, орда проти орди, нація проти нації за владу над землею. Історія чоловіка доказує, що та безнастанна борба була дуже жорстокою і руйнуючою. Та борба творила также закони погугу і розвою. Лише ті люди могли оперти ся другим і задержати свої посілости, котрі мали винаходи або могли їх набути. Інші цілком пропадали або були зганяні в заборонене, виключене або невідповідне місце на землі.

Дві цілковито віддільні повинности існували на протязі віків, одна для мущини а друга для жінчини, кожда з них потрібна для піддержання і добробуту раси. Мущина був войовником оборонцем існуючої суспільности. Жінчина виховувала дитину, будувала будучу суспільність. Мущина був рибакон, стрільцем, заможним господарем, ремісником, котрий старав ся о поживу, одіж і захист. Жінчина трудилася приладжуванем поживи, одія і ходила коло дітей. Заняте провади-

ло кожний пол до иншого способу життя. Се, з кінечности, вплинуло на їх розвій. Мущина привичаїв ся до руху, до вправ, став сильним, відважним, бистрим і витревалим. Через часте уживане знарядів і оружя, зізнавшись з їх вартостію, він розвивав ся що раз до висших винаходів і відкрить. Се знов розвивало его ум так, що він нарешті взяв провід штуки, науки і літератури. Жінщина з нов противно, Лишаючись постійно при домі звикла до спокою. Дятого она має менше енергії і витревалости. Через товариство з дітьми, хорими і раненими она стала лагідною і чутливою, але єї окружене було за вузке і вимагало малої духової і фізичної енергії в порівнаню до тої яку мущина розвинув.

Процес еволюції зробив з тих двох полів різні істоти. Ті різниці не повинні бути легковажені. В давних епохах людської борби, они розвинули ся для добра всеї раси. В клясовій суспільности, пануючі кляси знали як звернути обидві для свого власного добра і їх поневоленя. Але так як економічний розвій показує будучу суспільність мира, свободного часу і достатку, так само половий розвій показує буддучину где добро обидвох полів буде з'єднане в велику і шляхотну

людськість.

Матеріархальний закон.

Що економічні відносини в суспільности суть рішачими факторами в соціяльних відносинах, те добре доказує становище жінщини в давній громадянстві. В той час мужеські знаряди і оружїє були дуже прості і були лише власністю мущини. Але жінщина була завідателем дому або радше жінщини громади були владітелями комунального дому, Они посідали все домашнє добро і приряди а в тих часах вартості штуки вареня неможна легковажити, позаяк она підносила вартість поживи. До того жінщини були найпершими управителями рїлі і малого города коло хати. Они ходили коло перших-домових звїрїят а переважно коло тих, котрих мясо і молоко служили за поживу.

Для того, що наші попередницї були щирими робітниками, они були також добримми господарськими панями, як оден писатель говорить: „, Лиха година була тому мужови або любовникови, котрий був або незручний або млавий в призбираню спільних запасів“. Ми мусимо собі менше бїльше представити яке жите провадила жінщина

тої комуни а з таким мущиною всі жєнщини були звязані — належали до одного товариства і мущина коли жєнив ся переходив до дому жєнщини. Часом его проганяли з дому і він мусїв вертати до своїх або шукати иньшої жєни щоби его приняла. Всякий спадок припадав жєньському родови а діти належали до матери.

Патріархальний закон і панєванє кляс .

Слїдуючий подїл праці був між невилником і вільним. Коли мущина научив ся управляти рілю і присвоювати звїрята, він винайшов нове средство продукції --- невилника. Місто убивати его і зїдати або позбувати ся недобитка ворога, він запрягав его до праці, продукувати запаси для побідника. Побідник лишавсь паном а невилник ставав зрядом, інструментом продукції або звичайним потяговим звїрятєм.

Зі зростом неволї, орди ставали сильнїйшими, они розвивали ся в нації і привязували ся до землі. Тепер прийшов подїл в суспільности поміж невилником а вільним. Відтак прийшов подїл між вільним богатим і вільним убогим. Декотрі могли набути більше невилників, більше землі, більше звїрят, біль-

іне дорогочінних металів ніж другі і тим здобули більшу економічну силу. Ті нові форми багатства були багатствами мушчини. Они розвинули ся підчас влади мушчини в набуваню поживи. З сим мушчина здобув економічну власть і силу. З другої сторони посілости жєнщини упала до незначности. Її праця лишили ся простою, її посілости лишили ся малими і мало вартними. Мужеський „дім“ став сильнійшим і здобув притягуючу силу. Нарешті йдучи за муж, жєнщина мусіла лишати свій дім і їти до дому мужа. Тут она приставала до его родини і принімала его назвиско.

Кол и мушчина став нагромаджувати приватну власність і набувати економічну силу, він натурально старав ся щоби сила і власть лишала ся его родині а не так як попередно родині его жєни. Звідси повстала мужєска спадщина. Пізнійше запроваджено першєнєство, щоби сим робом сконцєтрувати майно і силу в мужеськім домі а звідси мужеську владу.

Мужєска власть стала впроваджєна в суспільности. Жєнєські посілости не мали економічної вартости. Поділ між полями став довершений. Посілість була мужєска а жєнщина

зістала навіть виключена від спадщини, хіба коли в родині не було дітей мужеского роду

Становище жєнщини в старинних націях було вузке і марне. Вільний чоловік був власителем богацтв і невільників і був паном моря і суші. Невільники працювали на поли, на морю і дома. Економічна підстава вільної жєнщини зістала від неї забрана через невільників а так умала вся єї повага. Она малā лише плодити расу вільних людей. В більше воєнно настрєсних націй як Спарта і Римляни, где вільні горожане з силою і відвагою були високо цїнені за воєнні заслуги, жєнщини займали висшу позицію як матери і жени ніж в чисто хлїборобських і торговельних державах як Атени і Фєнікія.

З запровадженєм в суспільности клясового панованя жєнщина стратила вартість. Жєнщини пануючої кляси були тою частию модськєсти, котра перше стала цїлковитими параситами. Они з тим зжились і спільно держали ся параситства. Їх уважано лише як необхідне лихо, ніхто не звертав на них много уваги, трактовано їх як щось підлого і віддавано на часту зневагу. Таке було жите жєнщини пануючої кляси в давнині.

Середновічна суспільність.

Позаяк справою сеї брошурки є винайти шлях історичного розвою тої кляси женщин, котрі є або повинні бути впрост заінтересовані соціалістичним рухом, нас дуже мало або цілком не обходять женщины пануючої кляси. Лише женщина робітниця нас обходить.

Невільництво як загальна і всесвітня інституція упало в цивілізованій часті світа в реорганізацією суспільности по упадку римської імперії. Визискуваною клясою лишилися кріпаки, привязані до землі і з нею продавані. Вільні складалися з двох кляс: 1. фєвдальної кляси — властителїв землі і кріпаків і 2. кляси купців і ремісників — жителїв вільних міст.

Зі знесенем невільництва женщина відзискала свою економічну основу як в домах панів так і в домах кріпаків. Дім став сам по собі знов окремим жерелом продукції і з нього вийшло велике число занять, котрих початок треба приписати виключно женщинам. Пряджене, ткане, шите, варене, пивоварене і виріб всяких прикрас для дому і одежі, се все держало женщину занятою від ранка до пізної ночі. Мати мала обовязок учити дочок тих всіх робіт, бо умілість дівчини в тих всіх ро-

ботах була найкориснішою прикметою для майбутньої жінки і господині. Середньовічна суспільність складала ся з многих окремих родин і добробут нації залежав від здібности і робучости жіноцтва.

Міркуючи в поезії, зпівень, з повістий ми признаємо, що доми давнини були ідеальними домами. Але економія не є поезія. Ті жінчини, про котрих нераз говорить ся з одушевленням, були тяжко працюючими домашніми робітниками, простими і темними. Кріпаки середних віків не були невольниками в давнім зміслі але они були тяжко працюючими нуждарями, над котрими пан мав власть життя і смерти. Жінчини также не були невольниками в історичнім значіню того слова, але они також були тяжко працюючими чорноробами. Они були чорноробами в домах а кріпаками у пана; неслава, котра на них часто спадала, здаєсь нам тепер, була гірш смерти. Навіть жінки вільної шляхти були рідким винятком. Хотяй они не були виставлені на таку неславу і нужду як жінки кріпаків, та їх окружене було вузьке: а їх погляди тісні, обмежені до щоденної праці і сусідских балачок.

Людство носить на собі сліди дикунства і варварства до нинішного дня. Робітництво

носить сліди минулого невільництва і кріпацтва. Жінчина носить додаткове п'ятно вузького товариства і кривого виховання. Є се п'ятно минулого невільництва і кріпацтва. Є се спадщина, котру віки минувшини дали жінчині нинішнього дня. Проти того власне вона має стати відкрито, бороти ся і побідити!

РОЗДІЛ II.

ПОДРУЖЕ І РОДИНА .

Давні форми родини .

Подруже і родинне жите не було все таке як тепер. Одноженство [мати лише одну жінку] є новочасною інституцією, тай то ще людскість має перед собою дал еку дорогу до його ідеального здійснення.

Коли чоловік жив в диких ордах, то полові зносини були мішані. В дальшій розвою людства установила ся така форма подружжя і кровного споріднення, в котрій всі муштини одної групи були мужами жінок другої групи і на відворот. Таке подруже було великим поступом в розвою людства, воно не допустило до виродження людської породи. Воно поправляло здоровле і силу орди і дало початок моральному розуміню.

В початковім комунізмі [початкове громадське життя, в котрім всі члени громади спільно працювали і спільно користали з оwoчів своєї праці] розвинула ся подружна форма пар. Один мущина і одна жєнщина — були мужем і жєною. Однак многоженство [мати більше як одну жєну] не було ані скасованє ані заборонєне, так як тогдї не було нашого розуміння морали. Однак многоженство не практикувало ся. Здобути поживи було дуже трудно а повинностию мущини було старати ся для жєнщини, з котрою він жив. Надто мущина перебирав ся до дому жєни або жєн і вони його пильнували чи він сповняє свою повинність. Коли він не міг дати собі ради, тогдї єго проганяли з дому. Був се варварський, перозсудний і простий спосіб розводу. Тогдї мущина був міг лучити ся з иньшою жєнщиною а жєнщина могла вибрати собі иньшєго мужа. Дїти лишали ся при материнїй родинї; материн брат [вуйко] вважавсь найблизшим родичем і він мав більше право до дїтий чим сам батько. Між парову родину а многоженну входить патріярхальна родина. Була се по суті одноженна родина, але коли патріярх був богатий, вона ставала многоженною так як в той час була введєна неволя а він мав вла-

сть над своїми невольницями.

Одноженство.

Одноженство прийшло з розвоєм приватної власности. Оно не означало правдивої спільности одної жінчини і одного мушчини. Далеко до того! Оно просто означає легальне подружжє одного мушчини з одньо жінчиною. А се знов значить, що діти такого подружжя суть легальними спадкоємцями тих осіб. Рука в руку з тим зростали дві погані спадщини для новочасної цивілізації — проституція і облуда. Анї давні володарі анї фєвдальні барони не мали морального розуміння одноженства. Давні пани тримали повні доми гарних невольниць а їх духовими дорадницями не були їх власні жени але прибічні. Рицарі середних віків мали повну власть над своїми кріпачками, і їх романтична любов до них, описувана в поезіях і піснях, провадила до проституції і зради. Нинішне одноженство, з численними розводами і скандалами, не втік-ло далеко від давного.

« Богато наших суспільних стовпів має по кілька живих жінск, і много поважних пань має по кілька мужів. Нинішні „кузини“ у великих панів і попів, є тим чим у Греків були

прибічні жінки. Для заспокоєня своїх полових забаганок мущина купує тіло жінчини, котру біднота пігнала на ринок продавати ся. Різниця поміж стародавними інституціями і новочасним подружієм, в котрім мущина признає за собою право дане богом, є мала. Новочасний спосіб полового панованя і знущаня над жінчиною є лише більше облудний і лукавий, так як проституція уважає ся ганебною, а весь сором спадає лише на жінчину.

Історичне одноженство є твердою економічною інституцією. Она означає ні більше ні менше лиш вивласнене жінчини з економічної власти, однаково у властителя невільників, панщизняного пана або новочасного капіталіста. Вивласнене жінчини зробило з неї парасита а дружбу спекуляцією. Такі відносини є переважно в пануючій клясі. Вінчане є контрактом, котрий мало коли сповняє ся сторонами. Батьки, опікуни і свати [агенти] втягають ся ні в ту справу. Маєток являє ся рішаючим фактором. Де був дозволений вибір, там він був вибором відповідаючим клясі вибираючого. Такі контракти робить ся часто без сторін інтересованих, котрі часто не бачуть одно одного і без огляду на те, чи люблять ся чи ні. Діти часто лишає ся в ко-

листі або суть за малі, щоби на них зважати. Земля, невільники і маетки є правдивими богами любови. Думати про часи романів як часи подружжя з любові є помилкою. Роман є власне противником дружби. Герої бували часто жотаті, так само як героїні.

Величава стара інституція подружжя мала дуже мало спільного з правдивою любовію, вірністю та чеснотою.

Пролетарська родина.

Ми бачили попередно, що многоженство між варварами було мало кили практиковане тому, що набуте поживи було за трудне і не дозволяло на такі забаганки. І так само з убогими людьми. Убогі були за убогі, щоби могли наслідувати богатих і творити видатки в одноженній родині.

В біднійших клясах одноженство було установлене економічними потребами. А що економічна потреба є найбільшим учителем, тому між біднотою одноженство стало найбільшою моральною чеснотою. Для того між пролетаріями криє ся найчистіше людське почуте, новочасна полова любов в подружжю і спільнім житю.

Правдива, чиста і тревала полова любов

недавня і повстала через генерації подружжя. Тоді коли старинні народи вивласнювали свої правдиві жени, пастух, діставши свою любку, співав пісні і мрів про неї, бо був за убогий шукати за іншими. Коли февдальний князь женихавсь з женою другого або покинутою, бідний кріпак тя їко працював, щоби зложити дань, котрою викупував „ першу ніч “ до якої був управнений пан. Хотяй простий, варварський і темний, як всі пастухи і кріпаки були, він викуплює свою товаришку житя з посвятою перед і по подружжю. І се власне створило віддану любов з генерації в генерацію а з неї виростуть наслідники чисті як полова любов.

Коли новочасна богачка глядить за титулами, якими моглаби прикрасити своє назвиско, а титулований виродок глядить за богатством, котрим мігби піддержати свою утікаючу славу; коли дами середної кляси товчуть ся за становисками, грішми і удержанем для своїх дочок; коли зіпсуге, скандали і розводи стають все частійшими, то та часть індустріяльного пролетаріяту, що не звязана з богатствами ані крайною нуждою стараєсь лишити ся чистою о скілько можливо і уникнути того лиха яке навістило пануючу клясу. Має-

тки не мають значіння в подружжю пролетарів ані як тягар. Робітники не посідають нічого крім робітничої сили а її всі вони посідають однаково. Мущина з посадою може нераз вважатися як дінший від того що не має посади, але що посади в нинішніх часах також не певні тому мають на вибір малий вплив.

Пересічний пролетарський дім є далекий до ідеалу. Тисячі підводних порогів знаходиться в морю робітничого подружжя. По давніх покслінях ще й доси лишила ся в жінщини вузкоглядність і брутальність в мущини. Клопотів прибавляють економічні обставини, безробіте, дорожня та великі родини, котрі треба живити та приодіти. Не даром є поговірка: „Біда в двері а любов через вікно”. Вона ще й нині має своє значіне.

Робітники за вбогі щоби наслідувати богачів. По найбільшій часті робітники мусять витрачувати весь заробіток, щоби удержати дім, жінку і дітей. Той зарібок не позволяє удержувати „коханок”. Такі непотрібні видатки кінчуть ся досить скоро. Надто теперішня жінщина шукає фабричної роботи і не дає себе покинути в дома. Не маєтки привели її до чоловіка і не вони держуть її при чоловіці, а законні і урядові умови, що до

гацтва суспільности, лише жила з купованя дешево а продаваня дорого потребуючому, котрий бажав купувати.

Під новочасним капіталізмом діло інакше. Про потребу виробу товарів ніхто нікого не питає. Не оден проведе ціле своє жите витворюючи все ті самі товари. Дехто не уживає і кришки з тих товарів, котрі виробляє. Те все, що нині виробляє ся, вивозить ся на ринок і продається на ужиток.

Власність праці.

В часах ремесла, коли знаряди були ручними знарядями, і дійсна праця виконувалася людиною, в тих часах не було питання до кого належить продукт праці. Чоловік, котрий був властителем знарядім, був сам робітником, і витвір его праці був его власністю. Коли він давав роботу ученикам або челядникам, то они не працювали за заплату, але за те, щоби нажитися ремесла та стати майстрами. Дятого, хотяй они надавали вартість продуктам майстра, але в заміну діставали вартість в науці. Під капіталізмом те все змінило ся. Звичайний знаряд перемінився в машину, котрою часто оден чоловік не може орудувати. А ще до того поділ

праці розширив ся на окремі вироби. В новочаснім процесі праці одна особа не викінчує виробу лише його частину, часом одну шесту або одну сотну часть. Для того одна машина не може зробити нікого незалежним. Процес праці є кооперативний. Лише як спадщина попередних віків, засоби продукції лишили ся власністю одиниці, а по праву спадщини тої власности, витвір праці лишив ся власністю власителя машини. Для того капіталізм є кооперативною працею а одиничною власністю витвору праці.

Збиране богацтв.

Сама природа машини вимагає збирання богацтв. Власність кожного окремого чоловіка була неможлива. Поділена власність була проти її природи. В початках капіталізму принцип був „вільна конкуренція є житєм торгівлі“. Але вільна конкуренція, коли она приносить користь, так приносить її лише для щасливого; се знов забиває саму конкуренцію. Нещасливий вилітає з рядів капіталістичної класи і лучить ся з наємною робітничою класою. Чим зручніша конкуренція, тим менше щасливих, а чимбільші і коштовніші засоби продукції, тим менше лишає ся

роботу значить продати свою робочу силу властителям машини. Коли робітник знайде роботу, він мусить згодитися на ту плату, яку йому дають і певне число годин праці денно. Робота зроблена в тих годинах належить до капіталіста. Обовязок робітника є віддати ту всю свою силу без огляду на плату яку дістає. Все багатство, яке робітник витворить підчас тих годин праці, належить ся капіталістови, без огляду як він за се платить. Длятого справа проста і зрозуміла що чим менше капіталіст робітникови платить і чим більше робітник витворює, тим більшою є надвишка багатства, котре пливе в кишені капіталіста. На примір, коли робітник може виробити товару вартости 5 доларів денно і одержить лише \$2.50 денної зарплати, то других \$2.50 іде в кишеню капіталіста. Але коли його плата виносить лише одного долара то 4 долари іде до капіталіста. Врешті, коли поправивши процес праці або інші средства, робітник з платою \$2.50 може випродукувати за 10 доларів замість 5 доларів товару; тоді капіталіст одержить \$7.50. Задача, головна задача капіталіста і його поприхачів, устроїти все так, щоби можна обдирати робітників з найбільшим успіхом. І вся власне „робота“

пильно займає їх кожного дня цілими годинами і заслугує для них титул „пильности“, „робучости“, „витревалости“, „ощадности“ і т. д.

Капіталістичний лад є хитра штука, котрою капіталістична кляса рабує робітничу клясу в виробу її праці так, що она того не може бачити, як безмірне багатство громадиться в руках кількох людей; так они не знають як се робить ся. Капітал є незаплачена праця. Профіт, процент і дивіденди є незаплачена праця. Все багатство і щедрі дари капіталістичних дармоїдів, представляють незаплачену працю. Для горстки людей капіталізм загортає всі винаходи і відкриття минулих віків. Він присвоює для своїх вихованців овочі праці і змагань минувших поколін. Таким способом він держить власть над теперішнім поколінням і з дня на день рабує його з овочів його праці.

Платна праця є новочасний хитрий спосіб неволі, котрий робітника примушує іти на ринок і продавати ся за кусок хліба, аби прожити.

Час перед капіталізмом.

Можливо, така вже доля, що перша ма-

шина, котра відіграла таку велику ролю в індустріальній революції і носить імя жєнщини — „прядуча Ганка“ (the spinning “Jenny”). Чи воно значить, що се почалася найгірша неволя для жєнщини і що до неї причинила ся машина? Чи може се означає визволене жєнщини? Правда, машина завела жєнщину до фабрики! Але еволюція показує на машину як спасительку жєнщини в будучности!

По „прядучі Ганці“ зараз слідували машинові ткацькі варстати і инші знаряди, котрі цілковито зреволюціонізували ткацтво. Виріб одежі був занятєм жєнщини цілі віки. Навіть в часах ремесла она почала в той спосіб заробляти на жите. Але конкуренція стала скоро неможливою. Революція в ткацтві забрала його з дому і обернула в індустріальну професію. Ткацтво зробило ся фабричною роботою. В Англії, разом з розвоєм сеї індустрії і відкритєм світових ринків на ткацькі вироби, потреба вовни ставала щораз більша. Весела Англія, засіяна самостійними домами, перемінила ся в велике пасовиско для овець. Коли процес збираня приспішив ся, народ був змушений покидати землю через вивлащенє, Домашні індустрії згасли. Нещасні селяне втікали до міста і шукали роботи. Му-

щини, жєнщини і діти шукали в фабриці захисту перед голодом. Обставини праці були такі, що годі описати. Робітники були убогі, темні і не організовані. Можна було використувати їх на всі боки. Робітні були нездорові і лихі. Платня була така низька на яку нужда могла дозволити і для годин праці вебуло границь. Поневірка народу була страшна. Жєнщини і діти, будучи слабими, терпіли найгірше. Але разом з тим, як они заповняли фабрики, з фабрик стали витискати мушчин. Тисячі мушчин волочили ся по всіх дорогах і зробилися небезнекою для богачів. Заведено строгі закони проти них, навіть дійшло до того, що за волокитство вішали. Таким способом капіталізм голосив свій прихїд на світову сцену. Таким способом Анлія стала фабрикою світа і паном моря, а на нужді робітників вирости Анліійські капіталісти в богатих льордів.

„Нова жєнщина”

Маючи на увазі, що економічний вплив постановляє соціяльні відносини, ми можемо тепер прослідити позицію жєнщини в теперішній суспільности. Щож лишилося з економічних основ середновічного дому? Прав-

ду сказати, нічогосінько! Всі добрі старі женські занятя нині індустріяльними професіями. Економічну основу вирваню з під жєнщини другий раз. Сей раз фабрика з її машинами зробила домашню роботу не поплатною. Тепер жєнщина не має що робити дома хіба що лишає ся з дітьми або як наймичка або мала господиня, і то коли муж є в силі заробити на таку вигоду. Але сама нудьга дома показує її лиху позицію. Єї стає „скучно“, а се хєроба зовсім незнана для наших бабок. Жєнщини висшої кляси топлять свою „нудоту“ в товаристві. Назвою „товариства“ прикривають ся балі, обіди, забави, веселе жите, сильні напитки, гра в карти та курене папіросів. Жєнщина середної кляси прєвадять свій час в „клубах“. Нудота жєнщини робітниці заставляє її шукати роботи. Навіть коли конєчна потреба єї не змушує, вона думає про працю. Робота в маленькім домі вистарчає і не виплачує ся. Дочки, сестри а навіть жінки бажаючи „лутшого добробуту“ ідуть до фабрики, склепу і бюр і наймають ся до праці. Научити ся ремєсла або дістати якусь роботу про те думає нинішня жєнщина так само як мущина. Піти заміж, се вже не конєчність ані не найвисше щастє, на котре жєн-

щина дуже ласа. Коли й так буває то хіба случайно. Робота забезпечує її найлучше жите і незалежність. Учити ся господарити вистарчить тоді, коли дівчина вийде заміж. А що тут нема й чого такого великого учити ся, бо в нинішних часах можна купити готові страви або зісти в ресторані; оно навіть часом практичніша, можна дешевше прожити.

З тою зміною в економічних відносинах прийшли неминучі зміни в соціальних відносинах, в звичаю, обичаю і думках. Не лише жінщина богатої кляси пішла в „товариство“, не лише жінщина середньої кляси пішла в „клуби“, але і жінщина-робітниця пірвала кайдани свого вузького оточення, котрі були причиною її вузьких поглядів. Так як жіноча діяльність, перестала бути домашньою працею, так і її забава і розвага не обмежуються в домашніх стінах. Жінчину можна побачити кожного дня на улиці без товариства і се не шкодить її славі, Ранні години і пізні години, денна і нічна праця зробили своє. Будучи незалежною платною робітницею, жінщина найшла собі свої власні забави. В нинішних часах старші дівчата вже не чекають аж їх хто проводив в театр, на танець або забаву, але ідуть сами і не накликають „нечести“

або „соблази“ на громадянство. Заповіді перших апостолів Християнства, що голос жінчини не повинен обзивати ся на публичних місцях, не признають вже навіть найпобожнійші. Нині можна почути жінчину в новочасних церквах, а дівчата з „Армії Спасення“ прогнали останки старомедного звичаю і назадняцтва.

Жіночий рух є свобіднійший як коли було в клясовій суспільности. Правда, ми можемо лише условно говорити, що жінчини вільні. Але тут починаєть ся їх поступ вперед без огляду на всякі перепони.

Такі зміни прийшли в етиці, морали, звичаю і думках жінчин минулого віку. Якж булиби жінчини революційних днів, коли би они раптом появились, жінчини дваццятото віку?

Жінчина в фабриці.

Після упадку домових економічних обставин, ми бачимо жінчину робітничої кляси в фабриці і заводі. Фабричні двері для неї широко відчинені. Поділ праці зробив непотрібними окремі спосібности а з сим і довгі літа ремісничої науки. Робітники служать біля машини, годують механізм, відбирають го-

тові продукти, пакують, вяжуть, ліплять, значать і т. п. В деякій роботі не треба нічого більше лиш гнучких пальців, уваги і підданьства.

Першим результатом введення машинерії була заробітна конкуренція між мущинами. Вона знизила платню. Далі машинерія зробила роботу простійшою. Се відкрило поле для женщин і дітей, і чергою викинуло ще більше робітників на ринок конкуренції. Подруже і вигодіване стало труднійше. В нинішних часах вже треба, щоб всі старші члени родини — часто навіть і діти — посвятили свою енергію щоб можна всім удержатись. Коли їм удасть ся, як той казав. „відогнати вовка від дверей“, то знов вимоги висшої цивілізації творять все нові потреби. Щоб їх задоволити робітники починають охочо працювати. З окрема молоде покоління, котре воліло б не жити як жити позаду за вимогами часу.

Капіталістична кляса хоче зиску. Тому вона шукає дешевого і покірнього робітника. І тому вона радо наймає женщин і дітей, коли лише можна. Що женщина є дешевша від мущини, ніхто того не заперечить. Що воно так, мимо того що вона нераз робить ту саму

роботу що мущина, нічого дивуватись. Так зробила світова історія. Від віків **жінчини** не здобували хліба. Навіть в **нинішніх** часах тисячі з них не працюють на **хліб** а лише помагають родині або заробляють собі на одіж та шпильки. Вони ніколи не **були борцями** і тому **лекше** піддають ся своїм **панам**. Вони ніколи не виступали **масово** **тай** тому не **призвичаїлись** до організації і **тому, загально**, не є організовані.

Непевність життя.

Одним з особливих з'явищ **новочасної** суспільности, **страшнішим** від **самого голоду**, є **непевність** життя. Перспектива **нужди** є така сама **прикра** як сама **нужда**. Від **заведення** **індустріальної** машинерії **щодня** **викидаєть** ся **тисячі** **робітників** на **брук**. **Ані** **найспосібніший** **механік** **ані** **найбільш** **талановитий** **духовий** **робітник** не **забезпечений** від **конкуренції** **машини**. **Поділ** **праці** і **новочасні** **технічні** **винаходи** **уможливають** **заступлене** **дорогої** **праці** **дешевою**.

До **того**, **величина** і **скорість** **новочасної** **продукції** і **транспорту**, та **безустанні** **заходи** **капіталістичної** **кляси**, **щоб** **лишити** **собі** **більше** і **більше** **зиску** **знехаївши** **коштовні** **від-**

повідні средства охорони, роблять новочасну продукцію багато небезпечнішою. Індустрія є боевищем встеленим тисячами трупів робітничої кляси. Ідучи рано до роботи, ніхто не є певний чи вернеться домів або чи не вернеться калікою. Поети осьпівали брутальність чоловіка проти чоловіка в минувшині. Війни все були люті. Здорових муштин вибивано, жєнщини лишались вдовами, діти сиротами. Але нинішні промислові війни забирають також тисячі жертв. Більше людей гине в фабриках як попередних світових війнах. Щойно недавно цивілізований світ довідав ся про катастрофи копальняних вибухів. Та чи цивілізований світ або наше демократичне правительство журить ся тим, що станеться з тисячами вдів і сиріт тих несчасних углекопів?

Громадський лад стає що раз безоглядніший в нищеню людського житя. Тому кождий стараєть ся заобеспечити ся на „лиху годину“. Але найгірше лихо в тім, що лиха година приходить за рано і застає робітника не забезпеченого. Отсе й є причина, що жєне дівчат до науки якоїсь фабричної або бюрової роботи, яку „колись як знайдуть“.

„Може батькови що статись“ або виїде заміж

і буде змушена удержувати себе і дітей. Через ту непевність подружжя зробилось не таким вже приманчивим. Заняте забезпечує дівчині певнішу будучність. З другого боку воно дає їй можливість колись удержати родину. В безустанній непевності будуччини за працю хапають ся пильно і мушци і жінщини і діти.

Фабричне жите.

В теперішній час заняте для жінщини є примусове. Старші дівчата та мушци. (себто понад час подружжя) становлять вже великий процент населеня. В фабричних округах стејту Масачузетс, Род Айленд і Конектикут є цілі „жіночі“ міста. З другого боку в копальнях, лісових і залізничних округах в Пенсильванії, Огайо і на Далекім Заході є цілі „мужеські“ міста.

В Новій Англії вже навіть пісень співають: „Всі працюють окрім батька“.

Дехто під небеса величає свободу і незалежність фабричної жінщини робітниці. Та се значить добавляти болю завданям ранам. Капіталізм розбив дім; порозривав родинне житя; поробив сотки тисяч мушцин волоцюгами; заставив жінцин тяжко працювати;

забрав дітей з дому, школи та від іграшок; кинув всіх і вся в люту конкуренцію щоб з їх костей, мускулів і мозків вимолотити як найбільше зисків. Наємна неволя єсть саме противенство свободи і незалежності. Яку свободу мають дівчата що йдуть кожного ранку до щоденної тяжкої фабричної праці? Довгі години нужди, поневолення і пониження. Окружена нездорове духово, морально і фізично. Хотяй праця проста і легка, та одна і та сама робота стає докучлива і тяжка. Довго стояти на ногах шкодить здоровлю жінчини. Все проче робить єї нездатною бути женою або матерю — виплоджує жінчину. Се вбиває єї духово і творить глупість і простацтво. Так само воно впливає на моральне, духове і фізичне жите родини. Нема нічого більш огидливого як безплідна, вперта, простацька мужесьького вигляду дівчина, хиба перевершить їй упавший фізично вироджений бабій—мущина. Капіталістична суспільність продукує таких подостатком.

Фабричне жите є як раз противенством свободи. Се наємна неволя. Ніколи не бувало такого злого, темного, докучливого наглядача невілників, як нинішний фабричний наставник. Праця, недоля, жура і непевність завтрішного дня убивають душу і дух чоло-

віка. Свобода може прийти лиш через свідомість і розуміне. Дорога до свободи може вести через фабрику але ціль не буде досягнута доти, доки люде не покорять собі на службу машину, замість бути невільниками її і кількох її властителів.

Образоване.

Женщина пішла не но в фабрику; вона конкурує з мущиною также в наукових і професіональних занятях. Більшість учителів в середних і висших школах — женщины. В секретаріятах, книговодстві, стенографії і инших подібних занятях більше женщин чим мущин.

З розвитком широкої і запутаної торгівлі яку сотворив капіталістичний розділ товарів з'явилася потреба маси робітників для тої роботи. Після того як вирости нові галузи промислу, в котрих робітники потребують знаня або хоть обломків знаня, вони мусли заізнатися з хемією, математикою, механічними рисунками, чужими мовами і т. д. В усіх попередних суспільних епохах наука була привілеем висшої кляси. Але в розвитком хемічних, технічних і писарських відділів промислу, капіталізм постарався, щоб знане і розум так

само як звичайна праця стали звичайними товарами. Коли наука стала загальною потребою, тогді она не могла вже бути власністю одиниць. І тому то наукові інституції розширились. Капіталістичні філантропи, з тих відпадків, що лишились їм з розкішного життя, почали строїти читальні, університети та ремісничі школи. Наука так подешевіла, що стала приступною для кожного. Рівночасно зробила ся приступним для обох полів. Дівчата можуть учитися на рівні з хлопцями, і таким способом можуть займатися всякі громадські становиска та конкурувати з мущинами.

Та не лише наука подешевіла в тім, що легше її здобути. Вона дійсно упала в якості. Правда, що десятилітна дитина нинішних часів побувши в школі знає дечого більше як філософи і учені старини. Але філософів і учених сьогодні так-же само мало, впорівнянню до теперішнього населеня, як і в старині. Теперішня шкільна наука є дуже однострійний технічний процес. Є се радше справа напихання голови деяким знанем як асимильованя того званя. Такий процес продукує спеціалістів, котрі добре виконують свою окрему працю але поза се нічого иншого не зна-

ють. Наука понизилася до звичайного твору. Виріс освічений пролетаріат, котрий на руку праці має ту саму вартість що й індустріальний пролетаріат.

Але проте навіть лихе освічене є ліпше від неграмотности. І в тім так само як в иншій капіталізм відіграв велику роль. Хоч тепер маса студентів і школярів учить ся нижчої науки як давніше учили ся по школах, але проте вони в знаню і в науці стоять багато вище від маси народа а навіть від богатих і економічно щасливих людей минувших історичних епох. В той сам час, коли бачимо упадок дійсної науки через загальність і спеціалізоване, нинішній світ має достаточне число славних учених в кожній галузі науки, і та наука, мистецтво і література стоять вище від всіх попередних епох.

Капіталізм є переходовим періодом до вишого степеня громадського життя. Рівність єсть признакою вишого розво. Отвираючи наукові інституції з одного боку для робітничої кляси, з другого для обох полів однаково, капіталізм зробив для людського роду велику прислугу. Знане родить бажане знання. Докладна і здорова наука мусить прийти по убогій і спеціалізованій. Раз людство піз-

нає як мало воно знає і кількото великих і дивних річей ще треба учитись, воно відкриє найпевнішу дорогу до знання. Коли жєнщини вїйдуть на дорогу знання то вони певно будуть старатись його піддержати і розвинути. В жєнщинї науки, знання і витрєвалости, людство мати ме крацого товариша і учителя, як в гордих, нерозважних, темних і самолюбних жєнщинах нивїшного дня. Дитина сама зродиться з тими прїнципами знання, науки і здоровля, які тепер трудно до заціплення навїть в лїпших людєй.

Раз такий народ заселить землю, тоді певно не буде мїсця для неволї і гнєту.

Справа слуг.

Говорячи про жїночі клопоти, великі та малї, ми можем не дотокнутись того спїрного питаня. З помїж найбільших клопотів жєнщини-панї клопїт з домашною службою чи не найгїрший. Льокаї, себто правдивї підлизники плютократїй, се ціла велика кляса людєй. Чим богатше і розкішнїйше товариське жите плютократїї, тим бїльша армія льокаїв. Таких лизунів держуть в своїх гїрських, над-морських та мїйських палатах

на півночі і на полудни. Дехто забирає цілий корабель і подорожує довкруги землі оточений купою льокаїв, що служать і клянуть ся на кождім кроці. Дехто держить няньок для своїх собак, котрих вивітрюють кожного ранку.

Така служба богачам є ласий кусок для тих муштин і женщин, котрі можуть заглушити свою волю і зробитись бездушними манеренами та ляльками. Нема в світі такого пониження, котре-би зворушилоби такого панського заупника. Але часто буває, що слуга возьме верх над паном. Льокаї заходять в комнату тоді коли говорить ся про важні справи та заміри. Щоби вони лишили ся тайно, треба слугу підкунити. Але в кого можна купити мовчанку, в того можна купити зраду. Таким способом нераз добрий пан і пані попадєсь в руки слуг і відпокутує своє. В великих скандалах слуги часто виступають за головних свідків. Залежить від того котра сторона заплатить ліпше, щоб льокаль говорив або мовчав. Всякі сплетні виходять на світло денне задними дверми. Не даром то пани щиро бажають, щоб вернули ся ті часи коли-то зі слугами можна було робити що хочеш.

Льокайська кляса для соціалізму не приступна. Вона залежна від богачів і тому старається піддержувати ту систему, яка дає їй життя і наживу. Чим багатша, буйніjšа та марнотратніjšа панська кляса, тим більші віднадки для льокаїв. Тому вони стоять непохитно при богачах, при богацькім злодійстві і богацькій розтраті гроша. Вони з натури і інстинкту ненавидять промисловий пролетар, як противника тої кляси, котра старається для них за лїнIVE і нінащо не придатне жите. З другого боку вони є зненавиджені промисловим пролетаріятом. Льокай та підніжка — се слова — зневаги.

З поміж всіх клопотів для женщин середної кляси сей найтрудніjšий до розязаня. Вони страшенно відказують на фабрики і магазини, котрі забрали дівчат з домашної служби, поробили їх „гордими“ та „незалежними“ і не дозволяють паням старщувати над слугами. В нинішних часах дівчата не мають охоти посвячувати свої вечери та неділі та слухати чиїхсь приказів коли вони мають вільний час або коли мають ся вертати домів. Коротко кажучи наємна праця женщины в фабриках створила ту трудну службу проблему.

Середна кляса любить малпувати манери плютократії. Правда, вона не може свого досягнути через непомірні видатки. Але вона старається скільки може. Новочасна наймичка для неї великий клопіт. Середна кляса не має досить багатства щоби купити собі послух, облесливість і покору. Послушна наймичка скорше чи пізніше дістається в багату сімю. А незалежна слуга се пострах для жінщини середної кляси. Коли вона недобра то дім перевертається до гори ногами. А коли вона така, що варта її задержати, то знов не дасть сабі командувати. По домах середної кляси дівчат не держить ся на те щоб одягались і нічого не робили. Їх служба не забавка. Вони мають працювати, їх на те наймають і вони на те йдуть. — Але будучи здатними до праці і пильними, вони не дозволяють, щоби пані ними поштуркували. Вони готові покинути службу так як були готові нанятись, а коли не можуть найти відповідного місця, тоді звертають ся в найми в фабрики. Я знала дівчат, котрі покинули службу лише тому, що їм велено було носити смішні маленькі чіпці на голові, яких ніяка цивілізована людина не носилаб. Я знала особисто дівчину, котра покинула вигідну слу

жбу лише тому, що її пані мала плютократські манери і вимагала від неї, щоб виходячи на вулицю дівчина носила фартушок. Она ніколи так не убиралась і відмовилась так убиратись вимовляючись тим, що її одіж є її власність і она має право носити як їй уподобається. Се була образована дівчина і мала великий хист виховувати дітей. Для психологічних студій ми старались познайомитись з її наслідницею і преконались, що се була простачка, темна, брехлива і лінива дівчина, котрої саме товариство нівечило дитину. Але за те вона носила фартушок і була-би шість фартушків носила аби лише задоволити паню.

Поза той льокайський та блазенський бік справи який плютократи старають ся поладнати, справа домашної служби нас зокрема не займає, так як вона переходить в загальну промислову проблему. Дім середньої класи стоїть перед упадком. Готелі і великі дома займають його місце. Неповірність слуг жене середню класу до того.

Колишні пристановища домашної прислуги стали полем промислу і індустрії. Кухар, наймит, дверник, фірман, голяр вони сьогодні промислові пролетарі. Тому „проблема служби“ не займає соціалістів. Вона вирівнюється дорогою соціального розвою.

Душогубне суспільство.

Приглядаючись до теперішньої жіночої долі бачимо одно прикре явище, а власне, що в новочасній суспільности так багато жінок калік. Не говоримо про тих, що родять ся каліками або стають ними через якусь хворобу; тут звернено увагу на калік промислових, котрі колись були здорові, але втратили здоров'я і силу при праці. Загально ми вже говорили про велику безоглядність теперішньої суспільности що до марнованя людського життя в індустрії і промислі. Людська суспільність все легкодушно витрачувала людське життя як не на однім бойовищі то на другім. І чомусь ніхто не має охоти говорити про ту страшну різню.

В кожній попередній суспільности мушкетер воював, щоб охоронити жінок і дітей своєї класи або нації. На полі новочасного промислу нема охорони для нікого. Сильний не може тут охоронити слабого. Тут радше всі борються ся, проти всіх, жінки беруть участь в боротьбі на рівні з мушкетерами і ще гірше пропадають. Різними експлозіями цілі фабрики були зривані у воздух і трупи жінок лишались разом з трупами мушкетерів.

Бували по фабриках страшні пригоди і жінщини з мущинами вискакували з високих поверхів, щоби окалічити на ціле жите або убитись на смерть.

Письменники з полудневих бавовняних округів розказують, що бачити там малих дітей без пальців або рук є річ зовсім звичайна. Жінщини мусять стратити і тратять руки і ноги майже в кождім промислі. Поети оспівують красу жінщини її волося, та робітниця мусять його обтяти, щоби стати на рівні з мущиною. Красне волося нераз було причиною тяжких мук жінщини—робітниці. Нераз воно попалося в машину і машина обірвала його так, що й червоно скірий Індіянин так ножем не обрізав-би. Такі випадки тепер зовсім буденні. За скільки послідних тижднів газети писали про пять таких случаїв, три на Сході, оден на Середнім Заході і оден на побережі Тихого Океану. Жіноче одіне є также жерелом небезпеки. Много нещасних стратило жите або окалічили через те, що машина вхопила і потягнула за собою одіне.

Тисячі тисячів впали жертвою в розвоєвім поході людського роду, тисячі тисячів упали жертвою дня поступу, щоби приготовити слідуючі покоління для красшого житя та надходячого визволеня.

Економічне визволене жєнщини є умовою її особистого і соціального визволеня. Дорога до економічного визволеня веде через фабрику. Старе мусить впасти, щоб зробити місце для нового. Лише на переході тисячі па-дуть жертвою непосильного труду, тисячі терплять недостаток і понижене, тисячі калі-чіють та гинуть; але над тим всім світить зоря, ясна зоря визволеня людської раси від усякої неволі.

Високі і низькі змаганя.

В ході еволюції нашого віку працюють два напрямки, оден піднимаючий другий понижаючий. Рік в рік капіталістична суспільність викидає тисячі нещасних людей з правдивого житя. Босяки множать ся з великою скоростію. Мущини і жєнщини стають босяками. До босяків належуть не лише ті нещасні, що займають ся жебраниною, дрібним злодійством і такими иншими не моральними річами. До них належить весь непотрібний елемент суспільности. Жєнський пол достарчає велитєнську армію професіональних проститутток, так в богатих костюмах, шовках і брилянтах як і в лахах і бідности. Злодії, дефравданти, обманці, професіональ-

ні грачі і всякі інші ошуканці рекрутують ся з обох полів.

Се суспільні відпадки. Та се така велика кляса, що в часі соціального перевороту треба з нею числити ся. В Росії вона достарчає рекрутів для „чорної сотні”, ту погань революційного руху і страх робітничої кляси. Соціялістична пропаганда не має серед них успіху. Вони не можуть поправитися і не мають наслідників, для котрих-би працювали і надіялись.

Навіть серед звичайних робітників, що роблять користну роботу, є нахил до пониження. Напружена і убиваюча праця в фабриці понижає робітника до стану раба. У него нема много інтересу або охоти як працювати, їсти і спати. Мушени часто топлять свою нужду в п'яньстві. Хто може їх винувати знаючи їхнє жите? Нераз і женщины сходять на таке, але вони наближають ся до ряду босяків. Зanedбують себе, одягають ся без уваги для свого особистого вигляду, стають неприступні, зложні і капризні. Моральна атмосфера по фабриках є така, що дівчата і словами і ділом наближають ся до босяків. Огида, яку Рузвелт представляв як самогубство суспільности, має найбільший вплив на

женщин і жіночі звичаї нинішного дня. Невинність любов і чесність пропадають. Доброта щирість і матирна любов не мають в їх серцях місця. Президентські заходи тому не помагають. Се зродилось в капіталістичній суспільности через непевність життя та упадок здорового, щасливого і доброго родинного життя.

Але проте ще не цілий образ суспільности чорний. Він має ще дуже менші риси. Правда, де хто, особливо з інтелігентів або з тих що користають з темноти робітників, каже, що робітники пропащі. Та так говорять лише або люде нечесні або такі, що не можуть понятя духа робітничої кляси.

Зразуміти робітничу клясу не так легко. Та так як вона була все поневоленою клясою ще від часів варварства. Ми носимо на наших плечах сліди вікової неволі і підданства. Цілі століття поневолена кляса була піддана і переслідувана. Передових хто зважився стати до боротьби, мордовано безпощадно. Та сама історія продовжаєть ся від першого повстаня невільників аж до Парижської Комуни і Червоної Неділі.

Мимо тих всіх страждань, робітнича кляса учить ся і організуєть ся для свого визво-

леня. Всюди видно змаганя, щоб піднятися в гору. Про загальну шкільну науку для обох полів ми вже говорили. Змаганя до коротшого дня праці зростають. З коротшим днем праці буде більше часу на поступ до ліпшого. Право робітничої організації вже введене, хоч воно ще все виставлене на пробу. Свобідні товариства хлопців і дівчат, мущин і женщин, є великий здобуток. Вони помагають обидвом полам поступати вперед і дають нагоду захочувать одно одного до того, що добре по одній або другій стороні.

В загалі, ми можемо тішитись таким людським поступом. Давними часами лише маленька меншість провадила людську расу вперед до кращого життя. Ся меншість все зростає і зростає скорше як коли в історії. Поступ стає щораз загальний, просякає всі поклади суспільства і потягає за собою більше женщин як в попередних віках.

Жіночі права.

Такі великі і раптові економічні зміни а за ними введені капіталізмом зміни в становищі женщины перенесли з собою деяку жіночу ненормальність. Нема в тім нічого дивного. Деякі женщины вплившись новою сво-

бодою, стали посьміховищем та клопотом для людей. Вони почали накидатись на все людство, з окрема на мужщин, приписуючи їм тиранство і гнет.

Артемус Вард, найбільший американський юморист і сатирик у днях уладку старого режиму і приходу нового, звернув своє перо на карикатуру проти тих, що домагалися жіночих прав, так само як любив карикатуровати всяких недолюджів. Як подорожному агентови, йому часто приходилось бачити всякі случаи. І він так каже: „Женцино, женщино! коли ти спокійна то ти виглядаєш як ангел; але коли скинеш з себе своє жіноче одіне і натягнеш на себе мужеські штани, коли покинеш домашнє огнище і в голові повно жіночих прав, коли ходиш як той лев що хоче когось роздерти—одним словом, коли ти захочеш бути мущиною, то станеш чортом”.

Часто можна було колись побачити женщины, що свідчили тим словам. Женицина представляла себе за потоптану і над'уживану мущиною. Деякі з них наслідуючи мущини, прибирались в найсмішнійші костюми, та наче самі хотіли заняти те становище проти котрого боролись.

Щоби проти таких женщин не поклика-

тись на самих мушчин, я наведу тут жєншину найбільшого духа нинішного дня, велику акторку Ольгу Нетфсал, котра каже: „Я — много нас — не симпатизуємо з тими жєнщинами, котрі роблять ся мущинами, і бачуть, що цілий світ проти них. Я їх жалую. Вони духові, моральні і фізичні каліки. Але дякувати богу, кожде слідуєче поколіне бачить, щораз то менше таких калік. Вони породились на те, щоб занастити своє жите і своїх товаришок”.

В ході людської еволюції жєнський рід був найбільше нещасний. Жєнщина, вибрана для добра громади і нації і загального поступу раси в обороні істнованя, часто стрічала много ворогів. В клясовій суспільности вона не мала собі ходу через закони приватної власности і полове понижене. Та поза тим кожда жива і не заслїплена пересудами жєнщина признає, що мущина є найліпший приятель і що її найгірші вороги жєнщини. Кождий мущина любить товариства свідомих і поступових жєнщин. Та звичайно жєнщина сама ховаєть ся від мужеських розмов, думок, інтересів і товариства в повнімі широкім і духовім змислі. Коли мущина обходить ся з жєнщиною як з дитиною і заходить в пусті

балачки, яких ніколи не говорив-би серед муштин, так се дієть ся тому, що сама жєнщина його до сєго доводить: вона чула-би ся пониженою „мужєською розмовою” про щодєнні події або інтерєси свїта. Думаючий чоловік в кілька-мінутній розмові переконаєть ся чи жєнщина думає і інтерєсуєть свїтом і його завданєм. Жєнщина не дорівняє ніколи муштині коли она будє на него ворогувати. На се трєба завзятої праці, терпєливости, витрєвалости і здорсвого впливу кількох поколїнь енергїчних, образованих і думаючих материй.

Рівноправність.

Так зване жїночє питанє послїдними роками обмежилось виключно до питання політичного голосованя, рівного виборчого права для муштин і жєнщин. І коли ставити справу як питання моральности, справедливости і рівности, то лишє твердолоба людина може противитися рівноправности жєнщин. Жєнщина є частиною людської суспїльности, вона терпить її недомоганя і тому она інтерєсуєть ся або повинна інтерєсуватись суспїльним поступом. Але політика і державна власть прийшли в свїт з клясовою суспїльністю

і її поневоленем жєнщини. Чи ж воно не природна рїч, що жєнщина, як вєі поневоленї кляси, виключєна вїд участї в полїтичнїй боротьбї пануючих кляс?

В теперїшний час навїть не варт, щоби поступова жєнщина або соціалїстка боролася за право голосованя. Теперїшна боротьба є клясова боротьба. Реформи, якї можна здобути при помочи виборчого права, не важнї і можуть лише помагати латати теперїшний лад. Ми соціалїсти є проти латанини. Коли виборчого права можна ужити для повалєня нинїшного порядку, то нехай голосують тї, що його мають. Однаково робїтнича кляса творить бїльшїсть населєня і є чисельно бїльша як треба щоби голосованєм перемїнити теперїшний лад. Але, щоб се зробити, вона потребує свїдомостї. Велика полїтична боротьба робїтничої кляси є боротьба науки. Та боротьба провадить ся і словом і письмом, і в тїй боротьбї кожда здатна до неї жєнщина займає своє мїсце, без огляду на капїталїстичнї закони, або обмеженя виборчого права.

В соціалїстичнїм ладї се питаня найде свою природну розязку. Там адмїнїстрацїя буде мати нацїли провїд в промислї, продук-

ції, розділі товарів, науці, забаві і здоровлю, і буде виконувати ся самими робітниками на тих полях. Так як жєнщина бере участь в тих галузях праці, тому й она буде брати участь в їх адміністрації Она возьме на себе сю працю як щось зовсім природне як своє право і повинність, без дозволу або наданя.

Як особливе зявище поступу можна з того приводу згадати, що в царській країні, а саме в маленькій Фінляндії, жєнщини стоять найвисше, так як мають там найвиспі політичні права, що до голосованя і вибору до найвисших законодатних зібрань. Ми витаємо се як поступ і тішимось як здобутком довгих віків. Є се дійсний поступ, який скріпляє голос поневолених кляс і політичні сили ворожі автократії. Одначе той край ще неготовий до соціялістичної революції. Кожда реформа ослабляє силу царя і держави. Дух, з яким ті фінські жєнщини виступають до боротьби, є славним змаганем жіночого поступу.

Профєсiональнi юнiї.

Морально здаєть ся признано в профєсiональнх юнiях Американської Федерациї Праці, жiнки мають тi самi права що мущи-

ни. Много людей думає, що воно так справді і жєнщини повинні лише попробувати. Але ті юнії є капіталістичні; мають той основний принцип, що інтерес капіталіста і робітника є однаковий. І коли служать робітникам, то лише вибраним членам професії. Вже сама їх натура не дозволяє їм допомогти жєнщинам в їх боротьбі. Інтерес капіталіста в праці жєнщини є той, щоб дістати як найдешевшу працю, а перешкаджати йому в тім значило-б виступати проти спільних інтересів. Одна тільки юнія, яка, скільки знаємо, признала рівну платню і додержала свого, є юнія типографістів. В многих професіях, де працює велике число жєнщин, організатори Американської Федерації Праці їх ігнорували. Се їх дійсна і згідна з їх заявами робота. Американська Федерація Праці є організація професій і підкупства. Її провідники глядять за великими вкладками і вступним, щоби могли мати собі високу плату і товсті приноси, а що жєнщини звичайно лихо плачені зарібниці, тому нема з чого дерти. Конкуренція в жіночій праці, велика, тому що та праця звичайно проста, і тому трудно для зрадників створити монополію занять. І тому жєнщини по найбільшій часті не організовані. Вони са-

ми не старались але і Американська Федерація того не зробить!

Робітниці шевських заводів, ткалень і пралень мають великі мішані організації. Але в них творяться найбільші злочинства. Їх змагання просто знеохочують а всі страйки програні. Послідний страйк в Фол Рівер був зовсім безкорисний, а до того робітницям прийшлося перебути много страждань і нужди.

Що правда, ніхто ніколи не робив заходів, щоб в тих юніях зрівнати платню мушчини і женщины, а навіть ніхто не старався, щоб піднести платню до так званої „відповідної” висоти. Женщини робітниці, організовані чи не організовані, є плачені найгірше. Коли професіональні юнії не можуть матеріально помагати робітникам навіть в найлучших професіях, і коли де небудь платня пішла в гору, то тільки завдяки тому, що понакладали високе вступне і місячні вкладки, здержуючі робітників від конкуренції, то яким способом можуть вони помогти в тих професіях где мушчини і женщины настроені одні проти одних, або де уліпшена і поправлена машинерія упростила процес праці і уможливила конкуренцію.

Діяльність жєнщини в профєсiональних юнiях звелася до участи в звичайних спомагаючих i значкових союзах. Хочуть помагати юнiям жаданем юнiйних значкiв при купнi товарiв на ринку роздiлу, тодi, коли вже капiталiст скiнчив визиск робiтника в фабрицi. Та се труд безкорисний, а результати малi. Мало котра жєнщина, виходячи на купно, цiкавилася бiльше юнiйним знаками як торгом.

Упадок капiталiзму.

Капiталiстична суспiльнiсть працює для власного упадку. Збиранє богатств доведе до того, що в близькiй будучности весь промисл се-го краю опинеться у власти кiлькох одиниць. Iсторичною мiсiєю капiталiзму є улiпшити i згромадити засоби продукцiї. Змаганя окремого капiталiста на поли промислу заставили його улiпшувати машинерiю, як также збирати богатства до купи. Але се створило те, що приведе упадок капiталiзму, а власне—Промислову Робiтничу Клясу. Коли засоби продукцiї вирости до того, що капiталiст не мiг сам дати собi ради, тодi вiн почав наймати помiчникiв. Коли його наємникiв намножилося, вiн сам покинув працю i занявся фiнансовим крутiйством або вiддався забавi, Вся

праця впала на наємну працю і з тим в руки наємних робітників перейшла вся машинерія. Наємні робітники дійсно сповнюють не лише процес фізичної праці, але займають кожне становище в продукції, від завідателя і книговодчика аж до післанця. Дрібні ремесла впали. Повсталася індустрія. Тисячі робітників збираються під оден дах, много тисяч в одну громаду. Поділ праці зробив одну людину зависимою, від другої, оден процес праці від другого і то не лише в одній професії, але індустрія залежна від індустрії. На примір, швець не може робити чобіт без машини, котра потребує много фабрик і індустрії, без сирого матеріялу, котрий потребує їх ще більше, без світла, опалу і сили, котрі потребують ще більше, без харчів, одія і мешкань, котрі займають решту фабрик і індустрій.

Не розуміючи справи, робітнича кляса піддається визискови. Вона уявляє собі, що капіталіст дає робітникам працю і тому вони залежні від него. З часом робітники побачуть свою помилку, і правда вийде на верх, а власне, що то капіталіст є залежний від робітників. Вони тоді зрозуміють, що конечно треба зробити машинерію колективною влас-

ністю, а що в дійсності вони є вже тепер в посіданю машинерії, то прогнати теперішних властителів буде лекша справа.

Але капіталістична кляса, так як всі другі пануючі кляси, буде старатись задержати свою силу до послідного. Тому капіталісти бунтують народ проти народа, муцину прсти жєнщини, щоби тим заколотити клясову боротьбу. В газєтах і иншими способами вони і грїмко лаються на Монґолів, але рівнєчасно стараються, щоби тих самих Монґолів дістати дешево до фабрик. По тих самих газєтах доказують, що жєнщина конкурує з муциною і через те понижує заплату і рівєнь житя, але проте такжє радо наймають жєнщин і визискують їх до крайности. Капіталісти ніколи не жєруть ся; все звертаються на робітників.

Але всіх людей не можна все обдурювати. З часом робіники пізнають хто такі капіталісти так як то соціялісти вже знають. Процєс еволюції є нестримний. Він показує, що кооперативна продукція має бути кооперативною власністю. Капіталістична система достигнула вже свого найвисшого розвою. Вона сповнила своє завданє. Суспільство не може поступати дальше по капіталістичному.

Коли поступ має продовжатись, то мусить прийти соціалізм. Але системи можуть вертатись! Історія записала довгі періоди ретрогресії. По упадку римської імперії, Європа пережила п'ять чорних століть. Поступ мусів вибороти собі дорогу, так сказати, бічними вулицями. Та проте визволене прийшло. Воно мусіло прийти. Людського поступу не можна здержати на все.

Сьогодні воно від робітників залежить, чи поступ має продовжатись в означенім напрямі, означенім еволюцією. Робітнича кляса є клясою поступу. Вона кермує засобами продукції. Вона мусить бути будучим властигелем. Клясове пановане мусить впасти, весь народ мусить стати спів-робітником і спів-власником. Та поки се довершиться треба робітникам много науки. Вони мусять стати клясово-свідомими, певними і спосібними керувати промислом через промислову адміністрацію. Коли робітники не зможуть піднятися до того рівня, тоді шлях розвою звернеться до імперіялізму, до капіталістично-февдального панованя кількох і повного закріпощеня мас. Іншого виходу нема. Продукція і виміна багатств творять стан і положене народа, свободу або неволю, зви-

чаї, ідеї і законів. Завтра є соціалізм і свобода, або капіталістичний імперіялізм і неволя.

Чи може жінщина робітничої класи, або й кожда инша жінщина се ігнорувати? Для своєї дитини вона готова посвятити саму себе. Перший інстинкт жінщини є матірний. Як вона може стояти ліниво і бездіяльно тоді, коли її діти, мушчини і жінщини будучности є в небезпеці гніту? Чи не варт щоби жінщина посвятила кілька хвилин кожного дня для науки соціалізму? Чи не треба подати руки мушчинам для його здійсненя?

РОЗДІЛ ІV.

СОЦІАЛІЗМ І РОБІТНИЧИЙ РУХ.

Соціяльне питанє.

В наш час нема ні жіночого питаня, ні релігійного питаня, ні національного питаня, ні расового питаня. Є лише одно питанє, перед котрим всі другі никнуть або в нім містяться. Є се **робітничє питанє** або **соціяльне питанє**.

Коли про соціалізм почали говорити в сім краю, — то зараз зроблено закид, що соціалізм не американський. „Він не може принятись на американській почві“. В Німеччині

говорено, що соціалізм не — німецький, в Англії не — англійський, в Росії не — русський, а японські таварипі оповідають нам, що в Японії кажуть, що він не — японський. Судячи по тім, хіба ті знають найлутше, котрі сказали, що соціалізм є неможливий, бо людська натура не зміняється, і що людей не мож поробити ангелами. Але проте показалося, що соціалізм не так легко здушити. Він прокидається в Америці, Німеччині, Англії, Росії і Японії, аїтує і росте локи не стане дійсностю.

Соціяльне питанє стоїть перед нами всюди. З ним стрічаються дипломати і політики. Воно виступає в коніресі і в суді. Воно заглянуло навіть в очи теперішньому президентови. Коли в Айдаго і Колоредо продовжалися надужитя проти урядників Західної Федерації Углекопів і коли президента засипали тисячі протестів відкликаючись до його урядового становища, щоб постояв за потоптані горорожанські і людські права, тоді він страшно розлютився і постаювив всі протести здушити своєю могутною ногою. Одним почерком могутнього пера обявив, що всі робітничі агітатори і соціялісти є „не пожадані горожани”. Та як же мусів він зди-

вуватися, побачивши, що тим соціального питання не ризязав! Після того указу йому здавалося, що всі агітатори злякаються і положуться на вічний спочинок. Але сталося інакше! Нова злиза протестів здавалося, що „непожадані горожане“ стане в масах людською назвою. Перед третім президіяльним вибором, „бідний Теді“ мусів старатися направити що зробив. Він тепер стоїть „за весь народ“ і „недозволить, щоб робітникам заподіяно несправедливість“. „Теді“ переконався, що обманом можна робітників дальше підвести як насильством. Так робив колись Марк Ганна. Той, що не піддався найбільшому медведеви, мусівся піддати соціальному питанню.

Соціальне питання виступає в школі і університеті, на церковній проповідниці і публичній трибуні, в газетах і дома, в фабриці і поза фабрикою. Се найбільше питання дня!

Нинішня жінчина є горда своїм поступом. Вона свідомо своєї сили над новим поколінням. Вона дивиться в будучність з одушевленем. Тому й вона повинна подбати щоб посвятити днину, або годину до пізнання великих питань дня! Соціальне питання се не

лише суха економія та трудні лекції. Мистецтво, музика поезія, драма і література кожної епохи, те все відбивало страждання, кривду і нужду поневолених, побивало тиранію і гнобителів, виказувало і піддержувало правду і справедливість. Воно держало перед народом зеркало будучности. На кождім поли жєщина може користо працювати — в діточій захоронці, де вона оповідає казок дітям, в фабриці, де вона стрічається з поневоленими товаришками своєї класи, в науці, де може поширювати знанє і правду і красу і високі ідеали широкого світу. Жєщина є половиною людства. Вона терпить через зло і вона повинна захопитись поступом.

Соціалістичний рух.

Ми бачили, що закони власности і класове панованє були жєрелом гніту жєщини і низших клас, класою властителів всіх віків. Ми также бачили, що родинні відносини між робітниками в великій мірі скинули з себе давну огиду і пониженє. Ми можемо сказати, що жінка, сестра або дочка інтелігентного робітника, коли він не зовсім бідний є найщасливійша людина в світі. Того не змінє

факт, що тисячі з них малпують за капіталістами. Добре платний робітник, коли здоров і сильний, навіть під капіталістичною системою, старається ратувати жінку і дочку від наємної неволі. Їх жите і праця користні, і їх праця тяжка але рухи свободні. Коли їх погляди ясні, їх розуміне чисте, то вони мають повну нагоду для товариства і дружби з мущинами і жінчинами, з якими стрічаються.

Хоч агітаторки жіночих прав представляють себе мученицями віків і виповідають мущинам війну за їх тираньство і утиски, але проте соціалістична жінчина стає в робітничім русі свобідною і спокійною. Вона революціонерка на боевище поступу, борець за право людства. В соціалістичній організації немає таких питань як жіноча рівність, або рівноправність. Соціалісти відносяться до себе не як мущини до жінчин, або хлопці до дівчат, але як **Товариші** з рівними правами і привілеями. Сиво-волосі мущини і жінчини є товаришами хлопчиків і дівчат в Молодечім Соціалістичнім Клубі. Але рівність не те саме що подібність! За подібність ніхто не береться. Всі шукають свого занятя і роблять роботу, для котрої хто надається, без огляду на те, що роблять. Всі не можуть

бути ораторами, редакторами або письменниками, але всі можуть працювати. Товариш редактор бувби неважний, колиб не було кому збирати предплатників. Товариш агітатор не мавби до кого говорити, колиб не було кому розкинути оповісток. Значить, всі товариші мають велику і рівну вартість на своїм поли, але лиш спільно. Товариство не має в собі почувань брацтва або сестрицтва! Всі є спів-робітники з рівними правами і повинностями; спів-робітники, котрих контролюють, критикують і поправляють; спів-робітники, котрі мусять вести себе після науки, розуму і порядку. Дисципліна і свобода, послух і сила суть конечні.

Соціялістична жінчина покинула ті дивацькі манери, які прийняли агітаторки жіночих прав. Вона чесна, тиха і горда тим, що вона жінчина; вона готова все робити ту роботу, яку може. Вона не старається наслідувати мушину. Нащо її се здалося? Вона користна тим, що вона жінчина! Вона не преться до мужеського занятя. Нащо її се здалося? Атже природа назначила її легше місце. Вона не завидує і не нарікає на мушину. Чого завидувать? Вона-ж знає, що нужда робітничої класи є спільна всім.

Питане, чи жєнщина повинна займатись політикою, для соціалістичної жєнщини не істнує. Вона виступає в виборчій боротьбі як учитель, організатор і робітник. Справа виборів не має в теперішній соціалістичній боротьбі великої ваги. Великою задачею соціалістів є учити робітничу клясу клясової свідомості і організувати до спільної акції на полі політичним і економічним. Тому соціалістична жєнщина не політик. Вона лише працює, щоб піддержати дім і щастє слідуєчого покоління. Вона захоплюється справою поступу і гуманности.

Соціалізм.

Економічний розвій веде до колективної власности засобів продукції в будучій суспільности. То значить соціалізм. Всі другі питання найдуть з тим свою відповідь. Етика і ідеали, подружні відносини і закони змінюються в змінених обставинах. Ніхто не може докладно сказати, що буде після нас. Ми можемо міркувати лиш загально, з загальних економічних поглядів.

Жєнщина втратила власть над собою, і своїми дітьми та свої громадські права, тоді, як її маєтки втратили свою економічну вар-

тість. Здобувши економічну силу, мущина пануючої класи здобув всю силу. В соціалістичній суспільности економічна сила відбереться і від класи і від пола. Вона стане власністю суспільства. Жінщина є частию суспільства. Вона буде виробляти економічні товари, або буде обслуговувати громадянство в користний спосіб так само, як мущина. Там не буде місця ні для паразитів, ні панів, ані невільників. Буде се поворот до старинного, де добро всіх буде цілею і кінцем, тільки новий лад буде опиратися на широкі, більших і повніших основах — міжнародних і між полових — одним словом — між-людських.

В поступі світа невільництво було не минуче. Щоби одна часть людства могла поступати, учитись і творити гарні річи, друга часть мусіла тяжко працювати; в тих часах здобути життя було дуже тяжко.

Аристотель раз сказав, що аби можна позбутися неволі, треба винайти машини, якіби робили роботу. Він ніколи не думав, що в часі машинерії більша часть людської раси буде до неї запряжена для користи кількох одиниць. Одначе природна річ, що поневолена класа мусіла наперед нажитись ці-

нити свободу і заплатити ціну за неї. „Хто хоче визволитися, той мусить боротися!”

Машина, про котру говорив Аристотель, як спасене людства, є тут. Але людство мусить спастись від неї. Чоловік запряг елементи природи після своєї волі, тепер нехай запряже волю, щоби контролював того велитня, котрого сам сотворив!

Статистичні експерти обчислили, що працюючи з помічю новочасної машинерії, коли всі тілесно здатні мушцини будуть працювали лише чотири годин денно, то народ буде мати подостатком не лише засобів життя, але й таку вигоду, яку нині мають лиш багачі. Чотири години денно не можна називати ні роботою ні працею. Є се лише здоровий рух. Мушцини і жєнщини, помагаючи одно одному, можуть знизити час праці до звичайної играшки.

Дехто, хто любить думати про Соціалістичну Рєспубліку, хоче знати, чи за соціалізму жєнщина буде працювати в фабриці рука в руку з мушциною, чи в себе в дома. На те питанє і відповіди не треба, так як слідує по коліне ту справу саме полагодить не оглядаючись на наші бажаня. Одно певне, а іменно: жєнщина буде економіч-

но свободна на рівні з мущиною. Вона є частю суспільства а суспільство буде колективним власником економічних сил. Певна річ, що поділ праці буде істнувати. Се належить до поступу. Певне также те, що той поділ буде опиратися на природних бажаннях і силі. Так каже здоровий розум.

Велике завдане нинішного дня є вчити і організувати робітничу класу на обох полях; на поли політичнім — широкім поли агітації, де можна стрінутись з капіталістичним заупшником на його власнім ґрунті, а на поли економічнім, де робітники мусять пригтовлятися, щоб забрати промисл в свої руки і керувати ним в будучности. Женщини повинни доложити всіх заходів, щоб з'організуватись проти гнету і визиску, але передісім до того, щоби пристосуватись до участі в адміністрації Соціялістичної Республіки.

Робота в соціялістичній організації дає женщинам всяку нагоду. Се для неї правдиве і одинокє поле до праці!

Кінець.

Зміст.

Від видавництва ..... III - IIX.

РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЖЕНЩИНИ В МИНУВШИНІ.

Еволюція ..... ст. 1	Патріархальний за-
Давний поділ праці 2	кон і панова. кляс 6
Матеріархальний	Середновічна сус-
закон 5	пільність 9

РОЗДІЛ II. ПОДРУЖЕ І РОДИНА,

Давні форми роди-	Одноженъство . . . , 13
ни 11	Пролетар. родина 15

РОЗДІЛ III. ЖЕНЩИНА ПІД КАПІТА- ЛІЗМОМ.

Розвій машини ... 18	Фабричне життя ... 34
Виріб товарів 19	Образоване 36
Власність праці .. 20	Справа слуг 39
Збиране багатв . 21	Душогубне суспіль-
Капіталіс, кляса . 22	ство 44
Зиск 23	Високі і низькі зма-
Час перед капіта-	ганя 46
лізмом 25	Жіночі права 49
„Нова Жєнщина” 27	Рівноправність 52
Жєнщина в фабриці 30	Профєсiональ. юнїї 54
Непевність життя 32.	Упадок капіталізму 57

РОЗДІЛ IV. СОЦІЯЛІЗМ І РОБІТНИ- НИЧИЙ РУХ.

Соціяльне питанє 61	Соціялізм 67
Соціялістичний рух 64	-o- -o-

Widener Library

3 2044 101 767 473

HD

Ukrainian Labor Publishing & Printing Co.
433 East 9th St. New York, N. Y.